

Pap József

AZ 1901-ES ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK SZÁRMAZÁSÁNAK KÉRDÉSÉRŐL

Tanulmányunkban az 1901-es országgyűlési választás eredményeképpen parlamentbe került képviselői kar származási viszonyait fogjuk megvizsgálni. Egy korábban megjelent munkánkban ugyan már foglalkoztunk a kérdéssel,¹ de az azóta eltelt idő kutatásai, a vizsgálatba bevont új források segítségével jelentős mértékben pontosítottuk korábbi adatainkat. Ebben az írásban elsősorban a születési adatokkal, a képviselők rangjával és vallásával fogunk foglalkozni.²

A vizsgálat elsődleges forrása az 1901-es országgyűlés almanach. Az elemzés előtt néhány szóban szólni kell a forrással kapcsolatos problémákról. A korabeli almanachok elsősorban azzal a céllal készültek, hogy a nagyközönség számára bemutassák a parlament két házának tagjait, az adatközlők azonban leggyakrabban maguk a képviselők voltak. Így az életrajzok tartalma, terjedelme alapvetően éppen attól függött, akit az bemutatott.³ A legismertebb szerkesztő, Sturm Albert például több alkalommal szinte „dicsekedett” azzal, hogy az életrajzokat pártatlanul – tehát változtatások nélkül – közölte. 1888-ban arról írt, hogy egyes nevezetesebb személyekről további információkkal is rendelkezett, de mint kijelentette: „e műben a parlamenti szereplők életének csakis külső mozzanatai feljegyzésére éreztem magamat hivatottnak és e mozzanatok közül is csupán a politikai horderejűeket és politikai jellegűeket véltem keretébe illők-

¹ Tanulmányunk az AETAS 2007. évi első számában megjelent, „Két választás Magyarországon”. Az országgyűlési képviselők társadalmi összetétele a 20. század első éveiben c. munka bevezető részének jelentős mértékben kibővített, több tekintetben kiegészített változata.

² Az adatbázisról és annak forrásairól: Az 1901–1906. országgyűlés képviselőinek sematizmusa fővárosi s vidéki lakjegyzéssel... Szerk. Tassy Károly Bp., 1904., Országgyűlési almanach 1901–1906. ... Szerk. Sturm Albert. Bp., 1901. (A továbbiakban: Almanach 1901–1906), Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911. ... Szerk. Fabro Henrik–Újlaki József. Bp., 1905. (A továbbiakban: Almanach 1906–1911), Az ... évi ...-re hirdetett Országgyűlés Képviselőházának irományai. 1861–1918., Az ... évi ...-re hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója. 1861–1918., Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I–V. Bp., 1990–1999. A CD-ROM-on kiadott változat (Arcanum Adatbázis Kiadó, 2005.), Kempelen Béla: Magyar nemes családok. I–XI. kötet. Bp., 1911–1932., Magyar nemzeti zsebkönyv I. Főrangú családok. Szerk.: Fejérpataky László. Bp., 1888., Magyar nemzeti zsebkönyv II. Nemes családok. Szerk.: Schönherr Gyula. Bp. 1905., Magyar Zsidó Lexikon. Szerk. Újvári Péter. 1929., Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. I–XII. kötet. Pest, 1857–1868., Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp., 1891–1914.

³ Erről a kérdésről lásd: Almanach 1901–1906 IV.

nek”.⁴ Az arcképek tehát inkább azt mutatják az utókor számára, hogy az egyén, talán a kortársi elvárásnak megfelelni akarva, milyen elemeket érzett fontosnak saját életéből bemutatni. Az almanach információival kapcsolatban azt tapasztaltuk, hogy elsősorban nem a közölt adatok valóságtartalmával van probléma – a tévedéseket az egymást követő kötetekben gyakran korrigálták –, hanem azzal, hogy az adathiány – egy *általunk* fontosnak tartott kérdés esetében – gyakran oly nagyságrendű lehet, hogy ebből kifolyólag csak azt tudjunk biztosan állítani, hogy az adott információ hány képviselőre volt jellemző, azt azonban nem lehet belőlük kiolvasni, hogy a többiekre ez nem lett volna igaz. Különösen érvényes ez a megállapítás a gazdasági érdekeltségekkel, társadalmi, egyesületi szerepekkel kapcsolatos bejegyzésekre. Ezzel ellentétben azonban azt is megfigyelhetjük, hogy az életrajzok egy bizonyos sémát követtek, általában hasonló szerkezettel rendelkeztek. Ennek alapján azt is feltételezhetjük, hogy a kialakult gyakorlat irányította az adatközlőket, tehát ha oly dologról nem írtak, mely gyakran nagy szerepet kapott az egyének által közölt önképekben (pl.: katonai szolgálat, külföldi út), akkor az valószínűleg hiányzott a saját élettörténetükből. Ezt azonban biztosan kijelenteni nem lehet. Ilyen nehezen kutatható elemnek minősül a vallási hovatartozás és a nemesi származás is. Mivel korábban ezeket az életrajzi jellemzőket – a szakirodalomnak megfelelően – mi is, szinte kizárólag az almanachok alapján ábrázoltuk, szükségesnek tartottuk korábbi kutatási eredményeinknek pontosítását. E munkánk után elsősorban az adathiánnyal rendelkezők számát tudtuk csökkenteni, az almanach közölt információi az esetek nagy többségében pontosnak, csak éppen hiányosnak minősültek. Az itt található információkat kiegészítve, pontosítva készítettük, végeztük elemzésünket.⁵

Az 1901-es országgyűlési választások

A társadalmi viszonyok áttekintése előtt, röviden szólni kell az 1901-es választások eredményéről is. Az 1901 októberében lezajlott parlamenti választások nem hoztak jelentős átalakulást a magyar politikai életben. A Szabadelvű Párt megőrizte fölényét a 413 fős parlamentben, bár az 1896-os 290-nel szemben 1901-ben csupán 277 képviselőt vonulathatott fel. Ha a pártra adott szavazatok számát nézzük, akkor jelentős növekedés figyelhető meg, hiszen míg 1896-ban 595 ezren szavaztak a pártra, addig 1901-ben 671 ezer fő tette ugyanezt. Az

⁴ Uo. IV–V.

⁵ Mikszáth Kálmán a következőképpen nyilatkozott a problémáról: „És hozzáfogtam az életrajzi adatok gyűjtéséhez. Persze, a Katánghy életrajzát, ha a Sturm-féle almanach szokásai szerint járnék el, pár szóval el lehetne mondani, hogy t. i. született 1848-ban, ámbátor 1846-ban született (de az sohasem árt, ha az embernek életéből Sturm úr vesz el két esztendő.) Iskoláit járta Kassán, Budapesten, stb. Már otthon is kitűnő házi nevelésben részesült. (Ahá, mint Péchy Tamás.) Az 1884-iki országgyűlésre a borontói kerület választotta meg. Tagja a naplóbíró bizottságnak. Mindössze ennyit találtam Sturm-ban. Boldog isten, hogy építsek én meg ebből az édes-kevésből egy teljes biográfiát? Ezt nyilván maga Katánghy diktálta be az almanachba. Apránként kellett összeszednem némi nyomokat.” Mikszáth Kálmán: *Két választás Magyarországon*. Bp., 1896. <http://mek.niif.hu/00900/00955/00955.htm>

eredményt azonban árnyalja, hogy az 1896-ban önállóan indult Nemzeti Párt 33 képviselővel tudott megjelenni a parlamentben, és 75 ezer választó támogatta akkor. Az 1901-es választások előtt azonban a Nemzeti Párt fuzionált a szabadelvűekkel, és együtt mérettették meg magukat. Így tehát, szemben 1896-tal, amikor a két pártnak összesen 323 mandátuma volt 670 ezer szavazattal, szinte változatlan szavazatszám mellett a mandátumok száma 45-tel csökkent. Ezzel szemben a függetlenségi ellenzék 31 fővel tudta növelni parlamenti csoportját. A két függetlenségi párt között nem zajlott le jelentős átrendeződés. 1896-ban a Kossuth Ferenc vezette csoport a függetlenségre esett szavazatok 83%-át, 1901-ben pedig 86%-át bírta. A „Kossuth Párt” 1896-ban 50, 1901-ben 79 hellyel, az Ugron Párt 11 és 13 hellyel rendelkezett.⁶ Ezzel párhuzamosan a Katolikus Néppárt is növelni tudta mandátumait, 18-ről 25-re és szavazatszámát 51 ezerről 76 ezerre. A kormányoldal nem vesztett ugyan szavazatokat, de a választáson részt vevők számának jelentős megnövekedése – 889 714-ről 1 025 259-re – az ellenzék előretörését eredményezte. A szabadelvűek azonban még ezután is meghatározó, 67%-os többséget tudhattak magukénak. A nemzetiségi politikusok is növelni tudták szavazataiknak számát (1896-ban 1550 román szavazat szerepelt, 1901-ben pedig 10 616 szlovák és 2720 szerb). A pártonkívüli politikusok voksai 50%-kal visszaestek, amiben jelentős szerepe volt annak, hogy a helységnévtörvény hatására a Szabadelvű Pártból kilépett szász politikusok egy része visszatért a pártba, és vitte magával a szavazóit is.⁷

Az országgyűlési képviselők között azonban jelentős fluktuáció mutatható ki, ugyanis 146 fő (35%) 1901-ben került először a parlamentbe, 58%uk a szabadelvűek, 27%-uk a függetlenségre, 8%-uk pedig a Néppárt sorait erősítette. Az 5 nemzetiségi képviselő – nem számítva ide a 11 szász pártonkívüli és 2 szász szabadelvű politikust – mindegyike, a néppártiak 54, a függetlenségre 45, a szabadelvűek 31%-a kezdte ekkor politikai pályáját. A legállandóbb képviselői csoporttal tehát a szabadelvűek bírtak, azonban még róluk is elmondható, hogy mandátumaik közel harmadát a pályakezdő képviselők birtokolták. Ez a személyi változás a korban nem számított kimagaslónak.

Általánosságban elmondható, hogy bár a választáson csekély mértékű elmozdulás volt érzékelhető a függetlenségi ellenzék irányába, nem tört meg a század utolsó negyedére jellemző tendencia, a kormánypárt biztosan uralta a parlamentet.

A képviselői kar bemutatására áttérve a születés idejét és helyét fogjuk először elemezni. Ezek az információk szinte minden esetben megtalálhatók az almanachban, pontosításukra csak néhány alkalommal volt szükség.

⁶ A statisztikai elemzésekben a két függetlenségi csoportot egységesen kezeltük.

⁷ A statisztikai kimutatás alapja: A magyar királyi kormány 1910. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. (A továbbiakban: Statisztikai évkönyv) Bp., 1911. 424–426.; A választásokról részletesen: *Dolmányos István: A magyar parlamenti ellenzék történetéből (1901–1904)*. Bp., 1963. 129–132.

Az országgyűlési képviselők születési időpontja és születési helye

411 képviselőnek ismert a születési időpontja. Az átlagéletkoruk 47,8 év volt, azonban az adatok nagy szóródást mutattak. 3 fő csupán 26 éves volt 1901-ben (Baross János, Borbély György, Csekonics Gyula gróf, ők mind szabadelvűek voltak), a legidősebb pedig már a 87. életévét is betöltötte. Madarász József 1848 óta szerepelt az országos politikában. A képviselők között a 40-60 évesek domináltak (58%), a 40 évesnél fiatalabbak 26%-ot, a 60 évesnél idősebbek pedig 17%-ot tettek ki. Ezt a megoszlást mutatja a következő táblázat:

Életkor	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89
Fő	17	89	126	109	61	8	1
%	4,14	21,65	30,66	26,52	14,84	1,95	0,24

Az 1901-es képviselők életkora az 1901-es választások időpontjában

Ha az országgyűlésben szereplő képviselőket a képviselői pályára lépéskor betöltött életkor alapján vizsgáljuk meg, akkor tovább árnyalhatjuk a kialakított képet. A legfiatalabb életkorban ifj. Andrássy Gyula kezdte meg politikusi pályáját, ő 1884-ben még csak a 24. életévét töltötte be. A legidősebben „pályakezdő” pedig az 1901-ben új képviselőként szereplő, 71 éves függetlenségi Bernáth Lajos volt. Az így számolt átlagos életkor, természetesen alacsonyabb volt az előzőnél, 39,6 évet tett ki. 31 éves kor alatt kezdte pályáját a képviselők 20%-a (28 év alatt csupán 10% szerepelt), 50 év felett pedig 17%. A képviselői szerep tehát általában a 30-as 40-es években kezdődött, és már egy komolyabb helyi vagy országos életút állt az átlagos pályakezdő mögött akkor, mikor belépett az országos politika színterére. A kormányoldal és a függetlenségiek között szinte semmilyen eltérés nem mutatkozott, képviselőik átlagéletkora gyakorlatilag megegyezett egymással. Noha a függetlenségieken belül néhány százalékkal kevesebb 30 év alatti és 50 év feletti képviselő volt. A szabadelvűek 75%-a 47 évesnél, a függetlenségieknél 75%-a 45 évesnél volt fiatalabb.

Életkor	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79
fő	65	167	110	58	10	1
%	15,82	40,63	26,76	14,11	2,43	0,24

Az 1901-es képviselők életkora a pályakezdés időpontjában

A születési idő áttekintése után áttérünk a születési hely vizsgálatára. A választások alatt ugyanis lényeges szempont lehetett, hogy a képviselő hogyan viszonyult választókerületéhez, azaz helyinek minősült-e vagy idegennek. Az elemzés során azokat a képviselőket is helyi emberként kategorizáltuk, akik ugyan nem a választókerületben születtek, de vagy odaköltöztek, és ott élték életüket megválasztásuk időszakában, vagy a kerület közvetlen környezetéből származtak, esetleg birtokosok voltak ott. Minden más személyt idegennek mi-

nősítettük. De közöttük több olyan is lehet, akinek a mandátumához való kapcsolata csupán számunkra ismeretlen.⁸

A adatbázisunk alapján 411 képviselő születési helye ismert. Helyinek minősíthető a képviselők 78%-a (320 fő), idegennek pedig 22% (91 fő). Az országgyűlés pártjai között ebben a kérdésben sem mutatható ki jelentős eltérés. Az azonban megjegyzendő, hogy az öt nemzetiségi képviselő közül az a négy, akinek ismert a születési helye, mind kapcsolódott kerületéhez. A tizenhat független közül pedig tizennégyről mondható el ugyanez. A máshol született, vagy életvitel szerint máshol élő országgyűlési képviselők között a 10 Pesten és Budán született és ott élő, valamint a 47 máshol született, de 1901-ben budapesti lakos képviselő képezte a legjelentősebb csoportot. 14 főnemes képviselő tartozott még az idegen kategóriába, akik három néppárti képviselő kivételével a kormánypártot erősítették.

Nem kerülheti el a figyelmet az a tény sem, hogy a pártok erős, országosan ismert embereiket gyakran indították olyan kerületekben, ahol az előzetes választási tapasztalatok birtokában szinte biztosra lehetett venni a sikert.⁹ Megemlíthető, hogy ebbe a csoportba tartozott a kormánypárt részéről például gróf Apponyi Albert, Beksics Gusztáv, Hegedűs Lóránt, Hieronimy Károly, Lukács László, Mikszáth Kálmán, Rubinek Gyula, vagy a függetlenségek köréből Kossuth Ferenc, Thaly Kálmán, Rákosi Viktor és Ugron Gábor is.

Érdekes lehet az idegen képviselők arányának alakulása a kerület becsült nemzetiségi karakterének,¹⁰ valamint a kerület földrajzi elhelyezkedésének tükrében. Az idegenek 51,6%-a magyar karakterű, 45%-a pedig a nemzetiségi kerületekben jelent meg (3,4% az egyértelműen nem kategorizálhatóban). Ez a megoszlás gyakorlatilag megfelelt a kerületek becsült nemzetiségi karakter szerinti csoportosításának, tehát az idegenek nem voltak gyakoribbak sem a magyar, sem a nemzetiségi területeken, megoszlásukat tehát, úgy tűnik, hogy a nemzetiségi szempontok nem befolyásolták.

Ha azonban az idegenek területi előfordulását vesszük figyelembe, akkor már kissé cizellálhatjuk a képet. Az idegen képviselők statisztikai kerületenkénti eloszlását mutatja a következő táblázat.

⁸ A tanulmány első megjelenéséhez képest a fenti kategóriát jelentősen átalakítottuk. 2007-ben helyi emberként kategorizáltuk azokat a képviselőket, akik ugyan nem a választókerületben születtek, de odaköltöztek, és ott élték életüket megválasztásuk időszakában, vagy a kerület közvetlen környezetéből származtak. Idegennek minősítettük azt, aki ugyan a választókerületben vagy annak közvetlen környezetében született, de elhagyta szülőhelyét, és máshol telepedett le. Akkor a képviselők 68%-át helyinek minősítettük, 31%-át pedig idegennek.

⁹ Az idegen, befolyásos politikusok szerepléséről lásd: *Cieger András: Érdekek és stratégiák. A helyi politikai elit érdekérvényesítési lehetőségei a kárpátaljai régió vármegyéiben a dualizmus időszakában.* Korall 13. (2003. szeptember) 95–104.

¹⁰ Lásd: *Pap József: Kísérlet a magyarországi választókerületek huszadik század eleji etnikai karakterének meghatározására.* Közép-Európai Közlemények. 2010. III. 38–45.

Megnevezés	Idegen képviselő	Összes kerület	Az idegenek aránya (%)
A Duna bal partja	15	56	27%
Dunántúl	20	72	28%
A Tisza jobb partja	4	50	8%
Duna–Tisza köze	14	65	22%
Tiszántúl	12	54	22%
Tisza–Maros szöge	9	42	21%
Erdély	17	74	23%
Fiume	-	1	-
Összesen	413	91	22

Az idegen képviselők szerepe 1901-ben

Jól látható, hogy az ország jelentős része azonos adottságokkal rendelkezett, de a Dunántúlon és a nyugat-felvidéki területeken gyakrabban, a Tisza jobb partjának vármegyéiben pedig ritkábban fordultak elő ilyen idegen képviselők. Érdeemes felhívni a figyelmet arra, hogy – előzetes várakozásunkkal ellentétben – Erdélyben az országos átlagnak megfelelő értékekkel találkoztunk, de Udvarhely és Háromszék, valamint a szász Szeben, Beszterce-Naszód és Fogaras az országos átlag alatt helyezkedtek el, tehát itt magas volt az idegenek aránya.¹¹

Az országgyűlési képviselők származása

A születési adatok ismertetése után a származás problematikájára térünk át. Az 1901-es parlament képviselői között 53 (13%) főnemest, azaz 15 magyar bárót, egy birodalmi és 37 magyar gróft találunk. Nem számoltuk a főnemesek köré a három székely primori (Ugron Gábor, Ugron János, Vásárhelyi László) és két lófői (Hegedűs Lóránt és Sándor) nemzetségből származó személyt.¹² Négy

¹¹ Helyi képviselők aránya a vármegye kerületein belül:

100%: Árva, Baranya, Békés, Bereg, Borsod, Brassó, Bp., Csanád, Csík, Fiume város és kerülete, Gömör és Kis-Hont, Heves, Hont, Kisküküllő, Kolozs, Komárom, Liptó, Nagy-Küküllő, Sáros, Torda-Aranyos, Ugocsa, Zemplén vármegyék

80–99 (92)%: Torontál, Szatmár, Abaúj-Torna, Arad, Maros-Torda, Szolnok-Doboka, Bács-Bodrog, Máramaros, Nógrád, Szabolcs, Szepes, Pozsony vármegyék

60–79%: Bihar, Bars, Győr, Ung, Temes, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Vas, Esztergom, Fejér, Hunyad, Szeben, Tolna, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Somogy, Trencsén, Nyitra, Udvarhely vármegyék

50–59%: Hajdú, Krassó-Szörény, Veszprém, Zala, Beszterce-Naszód, Fogaras, Moson, Turóc, Zólyom vármegyékben

33%: Sopron vármegye

14%: Háromszék vármegye

¹² Tettük ezt annak ellenére, hogy a 20. század eleji genealógiai szakmunkák gyakran oda tartozónak minősítették azokat, de kifejezetten a primorokat. Lásd: *Vitéz Ákosfalvi Szilágy László: A nemesi rendi címekről és címzésekről.* Bp., 1943. 12.; *Gerő József: A M. Kir. Belügyminiszter által igazolt nemesek 1867–1937.* Bp., 1938. 14–15. A főnemesség kategóriájába mi azonban csak a közjogi értelemben vett főnemesi nemzetségek tagjait számítottuk be.

néppárti (gróf Wilcsek Frigyes, gróf Zichy Aladár és János), egy függetlenségi (gróf Benyovszky Sándor) és egy független (gróf Teleki Sámuel) képviselő kivételével minden főnemes a kormánypárthoz tartozott. A rang mellett azonban figyelemmel kell lenni annak régiségére is, hiszen a főnemességgel kapcsolatos korabeli diskurzus egyik lényeges motívuma volt a rang ősisége, történelmi verete. Az 53 fő közül 14 olyan képviselőt találunk az 1901-es országgyűlésben, aki főnemesi rangját a kiegyezés után szerezte. 1874-ben kapott bárói rangot Nopcsa Elek, 1875-ben Bánhidya Antal és Fejérváry Géza, 1894-ben Petricevich-Horváth Artúr, 1895-ben Harkányi János, Solymossy Lajos és Ödön családja, valamint Inkei József, 1896-ban pedig Dániel Ernő családja. Grófi rangot kapott 1874-ben Csekonics Gyula és Karátsanyi Jenő családja, 1880-ban Bánffy Miklós. Tisza Istvánt 1897-ben, Zselénczy Róbertet pedig 1899-ben emelte az uralkodó kegye a grófi méltóságba. A rangemelkedésben részesült képviselők közül csupán Harkányi János és a két Solymossy testvér nem tudta nemesi címét legalább a XVIII. századig visszavezetni. E három báró kivételével tehát a többiek nemzetsége több generáció óta a nemesség tagja volt, és így feltételezhetően ősnemesi kvalifikációval is rendelkezett.¹³

A fenti főnemesek közül azonban nem mindenki bírt megválasztásakor a főrendiházi tagság kellekeivel,¹⁴ ami természetesen nem feltétlenül jelentette azt, hogy nem volt tagja a főnemesek vagyonosabb részének, csak azt, hogy ekkor még nem birtokolt telekkönyvi tulajdonként megfelelő nagyságú földet, vagy nem volt haszonélvezője leendő hitbizományának. A főrendiház mindenkori megalakulásakor az igazoló bizottság elkészítette a képviselővé választott főrendek listáját. A névsor 1901-ben 21 főt tartalmazott; 19-en voltak a cenzus alapján örökös jogú tagok, Batthyány Lajos gróf és Fejérváry Géza báró pedig uralkodói kinevezés alapján került a főrendiház tagjai közé.¹⁵ Ez a 21 fő tehát választhatva volna a főrendiházi szereplést is a képviselőházi munka helyett. A főnemes képviselők többsége tehát megválasztásakor (még) nem rendelkezett akkora birtokkal, hogy ennek alapján megjelenési joggal bírt volna a magyar főnemesség elítjének, az arisztokráciának a reprezentatív törvényhozási fórumában, a főrendiházban.

¹³ Ennek jelentőségéről lásd: *Ballabás Dániel*: Főnemesi rangemelések Magyarországon a dualizmus korában. *Századok*, 2011/5. 1235–1236.

¹⁴ Az 1885. évi VII. törvénycikk 2. paragrafusában szerint az örökös jogú 24 évet betöltött főrangú személynek akkora birtokot kellett bírnia, „melynek az 1885. évre az új földadó kataster alapján megállapított egyenes állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek házosztály adójával együtt legalább 3000 forintot tesz osztrák értékben”. 1885. évi VII. törvénycikk A főrendiház szervezetének módosításáról. Magyar törvénytár.

¹⁵ Névsora azon főrendiházi tag uraknak, akik az 1901–1906-iki országgyűlés tartamára országgyűlési képviselőkké választottak, s mandátumuk tartamára a főrendiház tanácskozásaiban való részvétel kötelessége alól hivatalból felmentendők. 7. szám 2. melléklet. Főrendiházi Irományok 1901. I. 26.

Az egyes nemzetségek képviselőiben azonban jelentős különbségek voltak megfigyelhetők.¹⁶ A legnagyobb létszámmal az Andrássy, a Bethlen és a Teleki nemzetség képviseltette magát az 1901-es parlamentben, e famíliák politikai szerepvállalása oly mértékben egy területhez kötődött, hogy abban a régióban a politika meghatározó szereplőinek számítottak. Érdekes megjegyezni, hogy a főnemesek közül tizennégyen 1901-ben szerepeltek először a parlamentben. Ezen képviselők átlagéletkora, szemben a parlament közel 48 évével, csupán 36 év volt. A legfiatalabb a 26 éves gróf Csekonics Gyula, a legidősebb pedig az 51 éves gróf Bethlen Sándor volt. A pályakezdő arisztokraták relatíve fiatal korát jelzi, hogy 44%-uk fiatalabb volt 30 évesnél és további 14% pedig 35 évesnél. 1901-ben kezdte meg például képviselői karrierjét a 27 éves gróf Bethlen István is.

A főnemesek után a köznemesek csoportjára térünk ki. Az almanachok töredékes adatait kiegészítve, nemesi összeírások, genealógiai munkák, gyászjelentések alapján meg lehet kísérelni egyes képviselők családjának azonosítását. Vizsgálatunk során a képviselőket három csoportba soroltuk. Csak abban az esetben minősítettünk valakit mindent kizáróan nemesnek, ha család- és keresztnév szerint megtaláltuk őt a nemesi összeírásokban, vagy az almanachokban utalást találtunk a nemesi múltra, és ezt más forrásból is igazolni tudtuk. Külön kategóriába – bizonytalan – soroltuk azokat a képviselőket, akiknek családneve szerepelt ugyan a nemesi nemzetségek között, de őt magát nem tudtuk egyértelműen beazonosítani. A harmadik csoportot azok alkotják, akiknek a családnevük sem utalt nemesi múltra, vagy ismert volt a polgári származásuk.¹⁷ A nemesi múlt vizsgálatával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy igen gyakran szinte megoldhatatlan problémát jelentett az egyes személyek és/vagy családok beazonosítása. A nemesi múlttal kapcsolatos nagyfokú bizonytalanság különösen abból a szempontból érdekes, ha figyelembe vesszük, hogy a korábbi időszakok történetírása milyen nagy fontosságot tulajdonított a képviselők nemesi származásának. Elgondolkodtató azonban, hogy a képviselői almanach – a főnemeseket leszámítva – az egyéb személyes információk mellett szinte marginális adatként kezelte a nemesi múltat.¹⁸

¹⁶ Andrássy Géza Rozsnyó, Gyula Losonc, Sándor Homonna, Tivadar pedig Terebes képviselője, Bethlen Balázs Marosludas, Bálint Betlen, István Marosvásárhely város – Mezőség, Sándor Marosújvár képviselője volt. Teleki Domokos Dést, Gyula Ökörmezőt, Sámuel Gernyeszeget, Sándor pedig Magyarlápóst képviselte. Három fővel volt jelen a Zichy nemzetség (Aladár Nagykanizsa, János Szabadbáránd, Jenő Székesfehérvár képviselőjeként), kettővel az Apponyi (Albert: Jászberény, Gyula: Bazin), a Batthyány (Lajos: Fiume, Tivadar: Zurány) és a Solymossy (Lajos: Borosjenő, Ödön: Lövő).

¹⁷ A tanulmány első megjelenése óta tapasztalható tömeges méretű digitális forráskiadás, digitális technológia segítségével jelentősen pontosítani lehetett korábbi adatainkat, több bizonytalan képviselő származását tisztáztuk. A korábban bizonytalan származásúnak tekintett 148 személy közül kilencven származásáról sikerült biztos adatokhoz jutnunk.

¹⁸ Különösen érdekes ebből a szempontból Tarjáni Eszter véleménye, aki szerint: „Egyre inkább úgy tűnik, hogy a nemesi származás az utókor számára az osztály biztos meghatározása érdekében értékelődött fel és vált szinte a dzsentríréteg kizárólag meghatározó kritériumává.” Tarjáni úgy látja, hogy a nemesi származás „a korban valószínűleg nem volt annyira meghatáro-

A származás kérdésénél azonban felmerül egy alapvető probléma: ki számít tulajdonképpen nemesnek? Természetesen nemesnek minősíthetünk valakit, ha biztosak vagyunk abban, hogy egy egyenes ági felmenője a magyar törvényeknek megfelelően nemesi címet szerzett, és ezt az utódok hitelt érdemlően bizonyították. De mi helyzet azokkal a személyekkel, akiket a kortársak ilyen alap hiányában is nemesnek tartottak? Tették ezt például azért, mert annyira egyértelműnek tűnt az egyén származása, hogy ő maga is meg volt győződve arról. Kiváló példa erre Mikszáth Kálmán esete, aki szintén biztos volt nemesi származásában, és egészen addig használta a kiscsoltói előnevét, míg be nem bizonyították számára – Miskolczi-Simon János nógrádi levéltáros –, hogy apai ágon közrendű evangélikus lelkészi családból származott. Anyja, Veres Mária révén ún. félnemes, agilis volt.¹⁹ De kevésbé ismert példákkal is tudunk élni. Olay Lajosnak, a szigetvári kerület Kossuth-párti képviselőjének életrajzában semmi sem utal a nemesi származásra, nem is találjuk nyomát a genealógiai munkákban. Gyászjelentésén azonban mégis a „nemes Olay Lajos” név szerepel.²⁰ Sturmán György, Mezőkeresztes szintén Kossuth-párti képviselője, 1905-ben halt meg, gyászjelentése szerint „Pusztá Parasztbikken”. Sturmán gyászjelentésén az ózdi előnév szerepel, ami szülőhelyére utal, azonban nincs információnk arról, hogy ezt az előnevet jogszerűen viselte volna.²¹ Az eset további sajátos vonása, hogy Parasztbikk pusztá ma a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Nemesbikk részét képezi. Szombathy György, Jósászhely szabadelvű képviselője az almanach szerint „régii görög-keleti nemes családból (baraci Szombathy) származott.”²² Azonban ennek a családnak, a számára történt nemesség vagy előnév adományozásának sem sikerült nyomára bukkanni. És még egy példát említenénk a probléma ábrázolására. Eitner Zsigmond 1901-ben kezdte meg országgyűlési pályafutását, mint a Zala megyei szentgóti kerület Ugron-párti képviselője. Az almanach szerint régi tekintélyes családból származott, és apja, Sándor is képviselő volt.²³ Azonban amikor az apa 1905-ben meghalt, gyászjelentésén még nem szerepelt előnév sem a halottnál, sem a gyászoló családtagoknál.²⁴ Fia 1926-os gyászjelentésén azonban már az „eiteritzi Eitner” megnevezés található.²⁵ Az eiteritzi Eitner nemzetség ismeretlen a magyar nemesség körében, azon-

zó, miként azt az utókor látta”. *Tarjányi Eszter*: A dzsenti exhumálása. Valóság 2008. 12. (<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=79&lap=3>)

¹⁹ *Kósa László*: „Nemzetes uraimék.” Egy korai Mikszáth-mű társadalomtörténeti háttere. Mikszáth-émlékkönyv. Tanulmányok az író születésének 150. évfordulójára. 1847–1997. Szerk. Fábri Anna. Horpács. 57–58.; A család történetéről lásd: – *Miskolczi-Simon János*: A Mikszáth-család története. Levéltárosok Lapja. II. (1914) 14–19.

²⁰ <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-267-11770-163607-71?cc=1542666&wc=12545478>

²¹ <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-267-11902-78744-87?cc=1542666&wc=12545601>

²² Almanach 1905–1906. 400.

²³ Almanach 1901–1906. 245–246.

²⁴ <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-267-11846-50103-29?cc=1542666&wc=12545220>

²⁵ <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-267-11846-47774-89?cc=1542666&wc=12545220>

ban ismert a cseh nemesek soraiban.²⁶ Azt a munkát, amelyből ez megtudható, 1904-ben adták ki. Elképzelhető tehát, hogy a család valamikor 1905 és 1926 között rátalált vélt vagy valós őseire, és elkezdte használni a Magyarországon – tudomásunk szerint – hivatalosan sohasem igazolt nemesi előnevet. Ezek a példák is utalnak arra, hogy viselkedésszociológiai értelemben a nemesség köre szélesebb lehetett a jogilag definiálható csoportnál. Ezt a kérdést az egyes egyének életének mikrotörténeti elemzésével lehet megvizsgálni, erre azonban e munkában nincs lehetőség. Jelen esetben a nemességet a jogi definíció oldaláról közelítjük meg.²⁷

A másik fontos probléma, amihez a jogi kategorizálás nem visz minket közelebb, az az életforma, életvitel kérdése. Hiszen a nemesi társadalom maga is olyan összetett volt, hogy pusztán a származás – legyen az főnemesi vagy köznemesi – analitikus kategóriaként önmagában nehezen alkalmazható.²⁸ Ismét egy olyan kérdést érintünk tehát, amelynél a makroszintű statisztikai elemzés csupán a problémafelvetésre alkalmas.

Az összes képviselőből a főnemeseken kívül (53 fő, 13%) további 191 (46,2%) képviselő volt nemesi származású, 68 személy (16,4%) tartozott a középső bizonytalan kategóriába, míg a nem nemesek csoportját 101 fő (24,4%) alkotta. A biztosan ismert múlttal rendelkezők 70,5%-a rendelkezett nemesi ősökkel, 29,5%-uk pedig a főnemesség soraiból rekrutálódott. Munkánk első megjelenése óta az adatok analitikus erejét jelentősen sikerült növelnünk, hiszen a bizonytalan kategóriába tartozó képviselők aránya 36%-ról 16,4-re csökkent.²⁹ A pártonkénti megoszlást mutatja a következő táblázat.

²⁶ Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Erteilungen, Wappen und Wappenverbesserungen des gesamten Adels der Böhmisches Krone, mit Quellen und Wappennachweisen. Herausgegeben von Albert Ritter Král von Dobrá Voda. Prag, 1904. 53.

²⁷ Emiatt például a korban nemesnek tartott és nemesként viselkedő közszekelyeket – öt képviselő – a bizonytalanok közé soroljuk. A székelyek nemesi rangjáról lásd: „Úrrá ... tenni a nemzetet a tömeg felett.” A választójogi reform és az erdélyi választók összetételének kérdése. In Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére. Szerk.: Gebei Sándor, ifj. Bertényi Iván, Rainer M. János. Eger, 2011.

²⁸ A nemesség összetett világáról lásd: *Kósa László*: „Hét szilvafa árnyékában”. Bp., 2001. 15–45.

²⁹ Az első megjelenéskor 126 köznemesi (31%), 148 bizonytalan és 76 közrendű személlyel számoltunk.

	Összes képviselő (%)				Biztos származásúak (%)		
	Főnemes	Köznemes	Közrendű	Bizonytalan	Főnemes	Köznemes	Közrendű
Szabadelvű Párt	17,3	50,0	20,1	12,6	19,7	57,2	23,1
Függetlenségi pártok	1,2	43,8	25,8	29,2	1,5	62,0	36,5
Katolikus Néppárt	13,6	36,4	31,8	18,2	16,6	44,4	39,0
Demokrata Párt	-	-	100,0	-	-	-	100,0
Szász képviselők	-	7,7	76,9	15,4	-	9,0	91,0
Szerb képviselő	-	-	-	100,0	-	-	-
Szlovák képviselők	-	-	100,0	-	-	-	100,0
Függetlenek	20,0	80,0	-	-	20,0	80,0	-
Összes képviselő	13,0	46,2	24,5	16,3	14,9	55,7	29,4

Az egyes pártok képviselőinek származása³⁰

Ha pártok szerint vizsgáljuk meg a képviselők származását, akkor megállapítható, hogy a két legnagyobb csoport, a szabadelvűek és a függetlenségiek között különbség figyelhető meg. A köznemesek arányát tekintve ez nem volt jelentős, míg azonban a szabadelvűeknek 17,3%-a volt főnemes, addig a függetlenségieknek csupán 1,5%-a. Ezzel párhuzamosan a közrendűek a függetlenségieknél kaptak jelentősebb szerepet.

Ahogy a főnemesség esetében megtettük, úgy itt is ki kell térni röviden a nemesi cím régiségére, hiszen a XIX. század folyamán a köznemesség is fontos belső átalakuláson ment keresztül. A rangemelések nemcsak a főnemesség, hanem a köznemesség belső átstrukturálódását is elindították. Míg azonban a főnemesi rangemelés gyakran egy ősnemesi család főnemességbe való emelkedését jelentette,³¹ addig az egyszerű nemesi rangot minden esetben egy korábban

³⁰ Ilonszki Gabriella munkájában az egész parlamentre vonatkozóan a nemesek arányát 47,8% ban állapítja meg, a szabadelvűek között 55,3%-os, a függetlenségieknél pedig 33,8%-os arányról tud. (A mi vizsgálatunk ennél valamivel magasabb értékeket eredményezett.) Ez az általa vizsgált európai országok között magasan kiugró értéket jelentett. Ilonszki a nemesség magas szereplését a társadalmi modernizáció kezdetleges voltának, a politikai elit zártságának tudja be. (*Ilonszki Gabriella: Képviselők és képviselő Magyarországon a 19. és 20. században. Bp., 2009. 59–63.*) Véleményünk szerint a nemesi származásúak magas aránya annak a természetes következménye, hogy az 1840-es évekig a hivatali állásokban szinte kizárólag a nemesek jelenhettek meg. A nemesi családok egy jelentős részében általánossá váltak olyan életpályák, melyek alapján nagyobb valószínűséggel kerülhetett be valaki a politikai elitbe. Ennek a hagyománynak az oldódása hosszú időt vett igénybe. Másrészt jelentős volt azoknak a száma, akik a 19. században szereztek nemesi címet, akik esetében a cím éppen az egyéni életpálya következménye lehetett. A kérdést megközelíthetjük úgy is, hogy a nemesek hány százaléka került be a politikai elitbe. A nemesi cím vagy esetleg az életpálya egyéb elemei indokolják inkább a képviselői karriert? Mi úgy gondoljuk, hogy az utóbbi variáció valószínűsége a nagyobb. A kérdés azonban még válaszra vár.

³¹ *Ballabás D.: A főnemesi rangemelések, i. m. 1237–1239.*

közrendű család kapta.³² Az „ősnemesek” és a „polgár nemesek” viselkedésszociológiailag különbözhetnek egymástól, ami tovább gyengíti a származás, mint egyedüli ismérvként alkalmazott elemzési szempont erejét.

A nemesi cím eredete nem minden esetben határozható meg egyértelműen, így csupán 169 képviselőről rendelkezünk pontos, vagy megközelítően pontos adatokkal. 49 fő 1526 előtt, 59 az 1526 és 1711 közötti periódusra – 16. század: 19 fő, 17. század: 35 fő, 18. század eleje: 5 fő – vezethette vissza családfáját. 1711 és 1799 között 31 főnek a felmenői kaptak nemesi címet. A 19. század 1867 előtti szakaszában tizenhárman, 1867 után pedig tizenheten részesültek rangemelkedésben. A köznemes képviselők 82%-a tehát legalább 100 éves diplomával rendelkezett, így a képviselő kar meghatározó köznemesi csoportját ők alkották, nem pedig a viszonylag új nemesek. Kérdéses azonban, hogy a két csoport valóban eltérő jellegzetességekkel bír-e. Ennek eldöntése azonban további kutatásokat igényel.

Az országgyűlési képviselők vallási viszonyai

Tanulmányunk első megjelenésekor a képviselők vallási, felekezeti megoszlásáról nem közöltünk adatokat, ugyanis az almanachok alapján csupán a képviselők töredékének sikerült a vallását meghatározni. Az almanach – valószínűleg a szabadelvű állam- és politika-felfogásból kiindulva – csak elvétve közölte az adott személy vallási hovatartozását, erre csupán közvetett információkból, a társadalmi, foglalkozási adatokból, vagy egy ismertebb család vallási hovatartozásából lehet következtetni. A szakirodalomban több becslés is ismert,³³ ezek azonban átlagban 60–70%-os adathiánnyal dolgoznak, és a római katolikusok az országos adatokhoz viszonyított alul, valamint a protestánsok felülreprezentáltságát állapították meg.³⁴

2007-ben úgy gondoltuk, hogy az eddig feltárt források nem megfelelőek a kérdés alapos vizsgálatához. Ugyanis a protestáns egyházak speciális szervezete a protestáns képviselők szinte automatikus felülreprezentáltságát eredményezte, hiszen a vallási, felekezeti adat egyik biztos jelzője az egyén egyházi szerepvállalása. E tekintetben pedig a protestánsok számára több lehetőség volt presbiterként, gondnokként és egyéb világi szereplőként bekapcsolódni egyházuk életébe, amiről természetesen értesülünk is az almanachokból. Egy képviselő olyan magas társadalmi presztízzsel bírt, hogy ezzel szinte automatikusan tagja lett egyháza világi tisztségviselőinek. A római katolikusok körében csupán az erdélyi

³² A kérdés birodalmi párhuzamairól lásd: *Rudolf Kučera*: Állam, nemesség és civil társadalom. Nemesi címadományozások Csehországban és Sziléziában, 1806–1871. Korall. 28–29. (2007. szeptember) 31–58.

³³ *Ilonszki G.*: Képviselők, i. m. 57–59.; valamint az 1910-es évre *Schönbaum Attila–Schwartz András*: Paradox rendszerváltás: az 1910–1922 közötti parlament képviselői. In: *Képviselők Magyarországon I.* Szerk.: Ilonszki Gabriella. Bp., 2005. 117.

³⁴ *Schönbaum A.–Schwartz A.*: Paradox rendszerváltás, i. m. 116.

katolikus státusgyűlés esetében figyelhetjük meg, hogy a világi tagság rendszeresen megjelent az almanachokban.

A bevont új források a gyászjelentések lettek, mely segítségével sikerült az adathiányt – az 1901-es év esetében – 72,5%-ról 14,8%-ra csökkenteni.³⁵ A válás meghatározásához a temetés szertartását vettük alapul, de ha az egyént nem találtuk meg, az azonos nemű szülőre, testvérré vonatkozó információt még relevánsnak fogadtuk el. Azt feltételezzük, hogy a szertartásban az egyén vallási nézetei tükröződnek, ami mögött természetesen az élete során bekövetkezett vallásváltás is megbújhatott. Az adat tehát nem a származásra, hanem az egyéni identitásra utal. Különösen fontos lehetett ez a zsidóság esetében, hiszen jelentős különbség volt a zsidó származású és vallású képviselők száma között. Mi a kor hivatalos álláspontjának megfelelően azt minősítettük zsidónak, akinek keresztény hitre téréséről nem rendelkezünk egyértelmű adatokkal.³⁶

A képviselők vallási megoszlását mutatja a következő táblázat:

	Szabadelví		Függetlenség		Néppárti		Szászok		Szerbek		Szlovákok		Demokrata		Független		Összesen	
Római k.	51,4	58,6	42,7	52,8	72,7	94,1	15,4	18,2	-	-	25,0	50,0	-	-	20,0	25,0	48,7	57,1%
Görög k.	0,7	0,8	-	-	4,5	5,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,7	0,9%
Evangélikus	10,1	11,5	6,7	8,3	-	-	69,2	81,8	-	-	25,0	50,0	-	-	40,0	50,0	11,1	13,1%
Református	17,6	20,1	23,6	29,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,0	25,0	17,2	20,2%
Görögkeleti	4,0	4,5	-	-	-	-	-	-	100,0	100,0	-	-	-	-	-	-	2,9	3,4%
Zsidó	3,2	3,7	4,5	5,6	-	-	-	-	-	-	-	-	100,0	100,0	-	-	3,4	4,0%
Unitárius	0,7	0,8	3,4	4,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2	1,4%
Ismeretlen	12,2	-	19,1	-	22,7	-	15,4	-	-	-	50,0	-	-	-	20,0	25,0	14,8	-

*Országgyűlési pártok képviselőinek vallása*³⁷

A táblázatból jól látható, hogy az egyes pártok között jelentős differencia mutatható ki. A demokraták egyetlen képviselője a zsidó vallású Vázsonyi Vilmos volt. Ljubomir Pavlović – az egyedüli szerb nemzetiségi politikus – nemzetiségének megfelelően ortodox hitű, a szlovákok közül Martin Kollár római katolikus, Jan Ružiák pedig evangélikus volt. Az ismert vallású szász képviselők 4/5-e

³⁵ A gyászjelentések a <https://www.familysearch.org> oldalon található. "Hungary Funeral Notices, 1840–1995" c. gyűjtemény az Országos Széchényi Könyvtár „Magyar gyászjelentések” mikrofilmjeinek digitalizált változatát tartalmazza, a Salt Lake City-i (Utah, USA) Family History Library weboldalán. A gyászjelentések azonban csupán alfabetikus rendbe szedve, 900–1000 képenként kötegelve, mutatók nélkül kereshetőek, így vizsgálatuk igen nehézkes és időigényes.

³⁶ A kérdéssel lásd: Vadász Ede: A magyar országgyűlés jelenlegi és azelőtti zsidó tagjai. Magyar Zsidó Szemle. 1906. 23. évfolyam 3. szám, 1906. június, 252–254

³⁷ Az első oszlop a teljes képviselői kar adatait tartalmazza a második az ismeretlenekre nincs tekintettel.

evangélikus, 1/5-e pedig a katolikus vallás híve volt. A néppárt képviselőnek 23%-ának nem ismert a vallása. Annak ellenére, hogy nagy valószínűséggel feltételezhető a római katolicizmushoz való tartozás, biztos adatok hiányában az érintett öt képviselőt az ismeretlen vallásúak közé soroltunk. A párt ismert vallású tagjai egy fő – a görög katolikus Artim Mihály – kivételével római katolikusok voltak.

A két nagy párt közötti különbségek ismertetésének sorát a bizonytalanok arányában mutatkozó eltéréssel nyithatjuk meg. A szabadelvűeknél 7%-kal volt alacsonyabb az ismeretlen vallásúak aránya, ami talán annak tudható be, hogy a több éve regnáló párt nevesebb családokból toborozhatta képviselőit, akikről ennek megfelelően több információ maradt fent, ami talán a gyászjelentések elérhetőségében is megmutatkozik. Ezt a feltételezést valószínűsíti nemesek és főnemesek arányában tapasztalható különbség is. Ha csak a biztos felekezeti hovatartozással bíró személyekre vagyunk tekintettel, akkor a római katolikusok esetében 6%-os, az evangélikusokban pedig 3%-os többletet találunk a kormánypárt javára. Ezzel szemben a függetlenségek soraiban a reformátusok aránya 9%-kal, az unitáriusok pedig 3,4%-kal volt magasabb, mint a szabadelvűek körében. Ez az eltérés feltételezhetően a két párt törzsterületének különbségéből adódott.³⁸ Figyelemre méltó, hogy az izraeliták – ellentétben előzetes várakozásunkkal – jelentősebb szereppel bírtak az ellenzékiek között.

A következő táblázatban az ismert adatokkal bíró képviselőknek, a lakosságnak és a magyar anyanyelvűeknek vallás szerinti adatait vetjük össze.

Vallás	Képviselők (1901) A1 ³⁹	Lakosság (1900) A2	Magyar (1910) A3 ⁴⁰	A1-A2	A1-A3
Római katolikus	57,1%	48,7%	58,7%	8,4%	-1,6%
Görög katolikus	0,9%	14,4%	3,1%	-13,5%	-2,2%
Evangélikus	13,1%	7,50%	4,2%	5,6%	8,9%
Református	20,2%	14,40%	25,8%	5,8%	-5,6%
Görögkeleti	3,4%	13,10%	0,4%	-9,7%	3,0%
Zsidó	4,0%	4,90%	7%	-0,9%	-3,0%
Unitárius	1,4%	0,4%	0,7%	1,0%	0,7%

Az 1901-es országgyűlési képviselők, a lakosság és a magyar anyanyelvűek vallási megoszlása

³⁸ Lásd: Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata c. fejezet.

³⁹ Ilonszki Gabriella által közölt adatok: római katolikus: 43%; görög katolikus: 2,6%, evangélikus: 18,4%, református: 28,1%, görögkeleti: 5,3%, izraelita: 2,6%, unitárius: 0%. Adathiány: 72,5%. *Ilonszki G.*: Képviselők, i. m. 57.

⁴⁰ Magyarország népességének vallási megoszlása nemzetiségek szerint, 1910. Magyar Néprajz I–VIII. Szerk. biz. vez: Paládi-Kovács Attila. Bp., 1988–2002. VII. 450.

Az ország lakosságához viszonyítva a római katolikusok, az evangélikusok, reformátusok és az unitáriusok jelentős felülreprezentációval bírtak, míg a görög katolikusok és görögkeletiek szerepe messze elmaradt az országos értékektől. Ez a képviselők vélelmezhető etnikai viszonyaival párhuzamos jelenség, hiszen a két felekezet tömegesen a románokra, ruszinokra és a szerbekre volt jellemző, az ilyen nemzetiségű/származású képviselők aránya pedig alacsony volt/lehetett. Ha a magyarul beszélők vallási megoszlásából indulunk ki – feltételezve, hogy a képviselők zöme ebbe a kategóriába tartozott – akkor a római és görög katolikusok parlamenten belüli aránya közelebb kerül a népszámlálási adatokhoz, de a reformátusok és a zsidók jelentősen alul, az evangélikusok, görögkeletiek és unitáriusok pedig felülreprezentálódnak. Ezeket az adatokat a szabadelvű párt képviselőcsoportja torzíthatja el, ezért célszerű a kérdést a függetlenségi és a szabadelvűek esetében külön is megvizsgálni.

Vallás	Szabadelvű (1901) A1	Függetlenségi (1901) A2	Magyar (1910) A3 ⁴¹	A1-A3	A2-A3
Római katolikus	58,6%	52,8%	58,7%	-0,1%	-5,9%
Görög katolikus	0,8%	0,0%	3,1%	-2,3%	-3,1%
Evangélikus	11,5%	8,3%	4,2%	7,3%	4,1%
Református	20,1%	29,2%	25,8%	-5,7%	3,4%
Görögkeleti	4,5%	0,0%	0,4%	4,1%	-0,4%
Zsidó	3,7%	5,6%	7%	-3,3%	-1,4%
Unitárius	0,8%	4,2%	0,7%	0,1%	3,5%

Az 1901-es országgyűlési szabadelvű és függetlenségi képviselők és a magyar anyanyelvűek vallási megoszlása

Ha összehasonlítjuk a két pártot, akkor ismét jól láthatóak a különbségek. A római katolikusok a szabadelvűeken belül a magyarság arányinak megfelelően szerepeltek, a függetlenségi soraiban azonban 6%-kal alacsonyabb értéket tapasztalhatunk. Az evangélikusok mindkét képviselői csoport esetében meghaladták a népszámlálási értéket, a szabadelvűek soraiban azonban 3%-kal magasabb volt az arányuk. A reformátusok szerepe azonban pont ellentétes volt, míg az ellenzékieknél fölül, addig a kormánypártnál alul reprezentálódtak. A görögkeletiek csak a szabadelvűek soraiban voltak megtalálhatók. A zsidók aránya mindkét pártban elmaradt a magyarságon belül mért értéktől, de a különbség az ellenzéki oldalon volt a kisebb. Az unitáriusok szerepe az ellenzék soraiban volt mérhető. A függetlenségiekre tehát a protestáns, elsősorban református felülreprezentáció volt jellemző. A szabadelvűeken belül pedig a katolikus csoport mellett az evangélikusoknak és az ortodoxoknak volt az átlagosnál nagyobb szerepe.

⁴¹ Magyarország népességének vallási megoszlása nemzetiségek szerint, 1910. Magyar Néprajz I–VIII. Szerk. biz. vez. Paládi-Kovács Attila. Bp., 1988–2002. VII. 450.

Ezek az adatok azonban már a képviselői kar nemzetiségi viszonyaival függnek össze, amire nézve konkrét, általános adatokkal nem rendelkezünk.⁴²

– ✕ –

A fentiekben kísérletet tettünk arra, hogy egy ciklus országgyűlési képviselőire jellemző adatok közül háromnak – születés, származás, vallás – jellemzőit áttekintsük. Úgy gondoljuk, hogy a három tényező közül a születés meghatározó lehetett az adott személy politikai karrierjének alakulásában. Hiszen látható, hogy a helyinek minősülés, valamint egy már eredményeket produkáló, de viszonylag fiatal életpálya kellett általában ahhoz, hogy valaki a képviselői karba bekerüljön. A vallás általában talán már ennek a tényezőnek következményeként fogható fel, hiszen a választóközvet vallási viszonyai általában meghatározták a helyi képviselő vallását is. Bár ennek a kapcsolatnak az elemzése még várat magára. A nemesi származást ugyanilyen következményként fogjuk fel. Ugyanis a képviselővé válás egyik fontos momentuma, az itt nem elemzett családi hagyomány, a közszereplés generációkon átnyúló példája. Ez nem feltétlenül jelentett korábban is országgyűlési szerepvállalást, hanem kapcsolódhatott helyi társadalmi vagy hivatali munkához. Az ilyen tevékenységek, a hagyományos életpályamodelleknek megfelelően, elsősorban a reformkori nemesi famíliák le-származottaira voltak jellemzőek. A helyi elitek átalakulása, polgáriasulása lassan zajlott, de a változás jelei már jól láthatóak. Ennek megfelelően a századfordulóra biztosan nem nemesi származásúak aránya megközelítette a 30%-ot. Azt a tényt, hogy az almanachok hallgattak a nemesi származásról, hajlamosak vagyunk úgy értékelni, hogy az elit saját pozícióját már nem a tradíciókkal, származással, hanem az egyéni kvalitásokkal – képzettség, gazdasági, közigazgatási, tudományos tapasztalatok – támasztotta alá, indokolta. Úgy gondoljuk, hogy a szűkebb és tágabb családokon belül halmozódó közigazgatási, irányítási és akár törvényhozási tapasztalat nem a zártságnak, hanem inkább a professzionálisulódásnak a jeleként fogható fel. Ennek a felvetésnek a bizonyítása azonban még hosszú kutatásokat igényel.

⁴² Jelenleg megoldhatatlan problémának tartjuk a képviselők nemzetiségi hovatartozásának a meghatározását, mely kérdést nem tartjuk elemezhetőnek az almanachok adatai alapján.